

На протязі трьох років функціонування підприємств на території пріоритетного розвитку та спеціальної економічної зони „Закарпаття” завдяки впровадженню інвестиційним проектам створено та збережено майже 20 тисяч робочих місць. Середньомісячна заробітна плата серед суб'єктів СЕЗ „Закарпаття” становить 791,84 грн. (по Україні показник складає 703,77 грн., по області – 484,14 грн.). За останній рік в області з'явилася тенденція до конкурування за трудовий ресурс, що особливо відчутно у таких галузях економіки, як легка промисловість, машинобудування та деревообробна промисловість. Завдяки пільговим режимам інвестиційної діяльності спостерігається динамічний ріст обсягів виробництва промислової продукції області. Підприємства території пріоритетного розвитку та спеціальної економічної зони „Закарпаття” забезпечують понад 50% обсягів виробництва промислової продукції області. За 2003 рік обсяги сплачених підприємствами ТПР та СЕЗ відрахувань до бюджету збільшилися порівняно з попереднім роком на 92,3 відсотки, тобто майже у 2 рази і склали суму 105,4 мільйони гривень. У першому півріччі 2004 року було сплачено податків і обов'язкових платежів на суму 67,3 млн. грн., що на 76,6 % більше показника за I півріччя 2003. З нарощуванням обсягів виробництва підприємствами ТПР та СЕЗ зовнішньоторговельний оборот області у 2003 році збільшився на 159,5 % у порівнянні з 2002 роком, у 2004 році – на 40,6% у порівнянні з попереднім роком і склав суму 1219,8 млн. грн.

Завдяки маркетинговій діяльності Закарпаття стало зоною уваги таких відомих транснаціональних компаній: „Фольксваген”, „Шкода”, „Ауді”, „Ікеа”, „Фішер”, „Філіпс”, „Хьюлетт Пакард”, „Флекстронікс”, „ТДК”, „Леоні”, „Делфі”, „ВЕТ Автоматів”, „Ядзакі”, „Ле-Го”, „Тенкель”, „Троклін” та інші, які вже сьогодні реалізують власні інвестиційні проекти на теренах області. Дані компанії вииграють від ряду суттєвих переваг а саме:

- зручне розміщення бізнесу щодо індустріально розвинених регіонів Східної та Центральної Європи;
- розгалужена транспортна мережа та прикордонна інфраструктура;
- інвестиційні стимули, включаючи податкові та митні пільги;
- удосконалена місцева мережа постачальників і субпідрядників;
- висококваліфікований кадровий потенціал, який володіє кількома мовами.

Результати дослідження показують, що створені в Закарпатській області СЕЗ та ТПР частково розв'язують соціально – економічні проблеми регіону, але для їх повного вирішення необхідно: по-перше - здійснити діалог „державна – інвестор” з приводу заохочення іноземних інвесторів в Україні, а саме в її регіони; по-друге - відмовитись від мораторію щодо затвердження нових інвестиційних проектів на спеціальних територіях; по-третє - змінити карту СЕЗ „Закарпаття”, оскільки близькість до кордону не є чільною перевагою - підприємства необхідно наблизити до гірських районів, де чимала частина населення – безробітні; по-четверте – створити на території Закарпаття туристично - рекреаційну зону, враховуючи наявний природно – ресурсний потенціал краю.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що в період коли нова влада визначила стратегічний курс на успішну інтеграцію України в європейське співтовариство діяльність підприємств з іноземним капіталом є реальною інтеграційною ланкою, яка прискорить цей процес. Саме тому проведення виваженої політики регіонального розвитку з урахуванням територіальної специфіки і географічних переваг кожного регіону, зокрема через засади функціонування СВЕЗ та території пріоритетного розвитку. І основним чинником повинні виступити іноземні інвестиції, які дозволять досягти такі основні цілі, а саме: досягнення економічного росту в регіоні і вплив на економічний розвиток держави, розв'язання соціальних питань та екологічне оздоровлення.

Джерела та література

1. Закон України „Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №50. – С. 676.
2. Закон України „Про спеціальну економічну зону „Закарпаття” від 22 березня 2001 року №2223-III.
3. Вільні економічні зони: світовий досвід і українська практика: Навчальний посібник / За ред. І.Ю.Сіваценка. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. – 488 с.
4. Денисенко М. Можливості активізації інвестування в сучасних умовах // Економіка України. – 2003. – №1. – С.29.
5. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2002. – С.63.

Ткаченко А. М., Книш О.М.

МОНІТОРИНГ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Вступ. На нинішньому етапі розвитку світового господарства однією з найактуальніших проблем для країн з перехідною економікою та країн, що розвиваються, є залучення та ефективне використання іноземних інвестицій.

Важливою умовою забезпечення динамічного розвитку національної економіки є активізація її інвестиційної діяльності. У зв'язку з відсутністю значних власних інвестиційних ресурсів, виникає необхідність залучення іноземних інвестицій, які сприятимуть розвитку пріоритетних галузей господарства. Успішне вирішення цього завдання залежить від вдалої державної політики у сфері регулювання іноземного інвестування.

Державне регулювання іноземного інвестування є одним із видів соціального управління та врегульованою нормами права виконавчою й розпорядчою діяльністю відповідних органів державної влади щодо ефективного залучення та раціонального використання іноземних інвестицій з метою економічного зростання та підвищення рівня життя народу. Провідне місце у процесі регулювання іноземного інвестування належить економіці, на яку покладено завдання проведення державної політики щодо іноземного інвестування [4, с. 82]. Активізацію іноземного інвестування можна розглядати лише як наслідок поживлення економіки, але не як його причину. Відповідно для залучення іноземних інвестицій необхідно перш за все вирішити проблеми макроекономічної стабілізації та активізувати дію всіх важелів економічного стимулювання інвестиційної діяльності незалежно від національної належності інвестицій [7, 9].

В Україні на державному рівні управлінням інвестиційною діяльністю займаються органи виконавчої влади загальної (лінійної), функціональної (міжгалузевої) та галузевої компетенції. Президент України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації здійснюють керівництво органами функціональної та галузевої компетенції. Органи функціональної компетенції мають повноваження надвідомчого характеру. До них належать: Міністерство зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство закордонних справ України, Національне агентство України з питань розвитку та європейської інтеграції, Фонд державного майна України, Державна митна служба України, Державна податкова адміністрація України [11, с. 48].

Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні визначається законами "Про інвестиційну діяльність" (1991р.), "Про режим іноземного інвестування" (1996р.), "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" (1996р.), "Про зовнішньоекономічну діяльність" (1991р.), "Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" (1992р.) з відповідними доповненнями тощо. Крім того, діють низка указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, які формують політику державного регулювання інвестиційної діяльності в нашій країні [4, с. 82–83]. Не зважаючи на значну кількість нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність, інвестиційний клімат в країні не досить сформований, існує багато недоліків, що позначається на обсягах залучених інвестицій.

Саме держава відповідає за створення сприятливого інвестиційного середовища, тому подальший розвиток загально-економічної ситуації в Україні значною мірою залежатиме від результативності державної інвестиційної політики і від ступеня зміни на краще несприятливих тенденцій, накопичених у сфері інвестування [7, с. 8]. Особливо важливою є необхідність побудови ефективної системи регулювання інвестиційної діяльності, спрямованої на довгострокову перспективу.

Різні аспекти інвестиційних процесів у своїх роботах розглядають Б. Вишивана, С. Захарін, О. Ковальчук, А. Музиченко, А. Пересада та інші [2–12]. Науковці визначають низку факторів, які заважають залученню іноземних інвестицій в економіку України. Проте недостатньо уваги приділяється розгляду заходів, які передусім потрібні для подолання взаємної недовіри між іноземними інвесторами, місцевими підприємцями та урядом.

Постановка завдання. У зв'язку з цим, необхідно провести моніторинг інвестиційної діяльності в Україні, зробивши акцент саме на обсягах економіки України і виявити можливі шляхи їх подолання.

Результати. Прямі іноземні інвестиції справляють суттєвий вплив на перехідну економіку. Присутність іноземних інвесторів вимагає від уряду країни зниження рівня пілг та субсидування місцевих компаній, тим самим стимулюючи їх до реструктуризації. Завдяки цьому суттєво посилюється конкуренція на ринку, створюються умови для активізації виробництва та швидкого економічного зростання країни.

Слід зазначити, що державна участь в інвестуванні зараз ослаблена через дефіцит бюджетних ресурсів. В даний час багато українських підприємств використовують свої обмежені накопичення головним чином на підтримку потужностей, заміну окремих вузлів і видів устаткування. Проте для серйозної реструктуризації виробництва, що дає кардинальне збільшення економічного ефекту, власних накопичень недостатньо [11, с. 48–50]. Тому для багатьох підприємств саме іноземні інвестиції стали основним джерелом фінансування поточних потреб в кризових умовах.

Розглянемо далі ситуацію, що склалася в сфері іноземних інвестицій. За даними Держкомстату, в I кварталі 2004 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 282,3 млн. дол. прямих інвестицій, у т.ч. із країн СНД надійшло 8,7 млн. дол. (3,1% до загального обсягу), з інших країн – 273,6 млн. дол. (96,9%). Нерезидентами отриманий капітал на суму 50,7 млн. дол.

Основними формами залучення капіталу були грошові вкладення, що склали 129,3 млн. дол. (45,8% вкладеного обсягу), а також вкладення у формі спонукуваного й нерухомого майна – 112,9 млн. дол. (40,0%).

Оцінюючи динаміку інвестиційного процесу протягом 2003 року, слід зазначити, що приріст іноземного капіталу склав 1185,7 млн. дол. (21,7%). Інвестиції надійшли із 114 країн світу і найбільші обсяги внесено нерезидентами з: США – 1074,8 млн. дол. (16,1% до загального обсягу); Кіпру – 779,2 млн. дол. (11,7%); Сполученого Королівства – 686,1 млн. дол. (10,3%); Нідерландів – 463,9 млн. дол. (7,0%); Німеччини – 441,4 млн. дол. (6,6%); Віргінських островів – 381,0 млн. дол. (5,7%); Російської Федерації – 377,6 млн. дол. (5,7%); і Швейцарії – 319,5 млн. дол. (4,8%); Австрії – 252,1 млн. і дол. (3,8%). Цим 9 країнам належить 71,7% загального обсягу прямих інвестицій в економіку України [5, с. 102–104].

Приріст іноземного капіталу в I кварталі 2004 року склав 216,3 млн. дол. (3,2% до обсягів на початок року). Значно зросли інвестиції нерезидентів таких країн, як Кіпр – 46,6 млн. дол., Великобританія – 39,9 млн. дол., Ліхтенштейн – 33,8 млн. дол., Нідерланди – 25,0 млн. дол., Угорщина – 14,4 млн. дол. Інвестиції надійшли з 115 країн світу, у тому числі з США – 1059,0 млн. дол. (15,2% загального обсягу), Кіпру – 1023,9 млн. дол. (14,7%), Великобританії – 723,2 млн. дол. (7,0%), Нідерландів – 485,4 млн. дол. (7,0%), Німеччини – 448,7 млн. дол. (6,5%), Росії – 385,8 млн. дол. (5,6%), Швейцарії – 324,4 млн. дол. (4,7%), Віргінських Британських Островів – 318,3 млн. дол. (4,6%), Австрії – 258,9 млн. дол. (3,7%). Цим країнам належить 72,4% загального обсягу прямих інвестицій в економіку України. Майже половина капіталовкладень спрямована в підприємства промисловості – 3467,5 млн. дол.

Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну на 1 квітня 2004 року досягнув 6946,5 млн. дол., що становить 146 дол. на одного мешканця. Для порівняння у 2003 році цей показник складав 140 дол. на одного мешканця України. Як бачимо, лише за три місяці 2004 року обсяг прямих іноземних інвестицій на одного мешканця зріс на 6 дол.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у 2003 році становив 6657,6 млн. дол. (таблиця 1.1). Дані таблиці свідчать про те, що обсяг інвестицій із України за кордон у 2003 році збільшився на 19,255 млн. дол. (13,35%). У порівнянні з динамікою інвестицій за кордон попередніх років це збільшення значне.

Таблиця 1.1. Прямі іноземні інвестиції (на 01.01), млн. дол. США [9,8]

Роки	Загальний обсяг інвестицій	
	До України	З України
2001	3865,5	170,342
2002	4406,2	155,685
2003	5339,0	144,280
2004	6657,6	163,535

У I кварталі 2004 року найбільший обсяг приросту капіталу спостерігався на підприємствах, види економічної діяльності яких пов'язані з нерухомістю, наданням у найм та послугами юридичним особам – 27,2 млн. дол., фінансовою діяльністю – 25,4 млн. дол., оптовою торгівлею й посередницькою діяльністю в торгівлі – 25,2 млн. дол., транспортом і зв'язком – 24,8 млн. дол., металургією й обробкою металу – 20,7 млн. дол., харчовою промисловістю й переробкою сільгосп-продукції – 16,0 млн. дол., будівництвом – 15,2 млн. дол., машинобудуванням – 13,0 млн. дол., готелями й ресторанами – 11,0 млн. дол. Для порівняння розглянемо дані за 2003 рік (таблиця 1.2). Дані таблиці свідчать про те, що в цілому пріоритети іноземних інвесторів залишилися тими ж. У 2003 році значний потік інвестицій спрямовувався у промисловість, він

склав майже половину загального обсягу інвестицій – 3314,6 млн. дол. (49,8% від загального обсягу), а також оптову та роздрібну торгівлю, торгівлю транспортними засобами, послуги з ремонту – 1175,1 млн. дол. (17,7%). Найбільш інвестиційно привабливими в Україні є підприємства оптової торгівлі і посередництва в торгівлі – 996,3 млн. дол. (17,7% загального обсягу інвестицій) і підприємства харчової промисловості та перероблення сільськогосподарських продуктів – 988,3 млн. дол. (14,8%). Інтерес у нерезидентів також викликають підприємства машинобудування – 597,3 млн. дол. (9,0%), транспорту і зв'язку – 524,8 млн. дол. (7,9%), металургії та оброблення металу – 338,0 млн. дол. (5,1%), хімічної та нафтохімічної промисловості – 319,3 млн. дол. (4,8%), а також організації, що здійснюють фінансову діяльність – 490,9 млн. дол. (7,4%), операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам – 347,9 млн. дол. (5,2%). Перший квартал 2004 року показує майже аналогічну ситуацію в зазначених галузях. Обсяги інвестиційних ресурсів в інші сфери діяльності, як в 2003 році, так і на початок 2004 року залишаються незначними. Це свідчить про недостатню зацікавленість іноземних інвесторів.

Таблиця 1.2 Прямі іноземні інвестиції в Україну за видами економічної діяльності у 2003р. [1, с.154–155]

	Капітал на кінець року, млн. дол. США	Частка у загальному обсязі інвестицій, відсотків
Всього	6657,6	100,0
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	185,7	2,8
Рибне господарство	0,4	0,0
Промисловість	3314,6	49,8
- добувна промисловість	214,0	3,2
- обробна промисловість	3018,3	45,4
- харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів	988,3	14,8
- легка промисловість	100,6	1,5
- виробництво деревини	99,4	1,5
- целюлозно-паперова промисловість	131,3	2,0
- виробництво коксу	186,6	2,8
- хімічна та нафтохімічна промисловість	319,3	4,8
- виробництво інших неметалевих виробів	143,3	2,2
- металургія та оброблення металу	338,0	5,1
- машинобудування	597,3	9,0
- інше виробництво	114,2	1,7
- виробництво електроенергії, газу та води	82,3	1,2
Будівництво	195,6	2,9
Оптова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами; послуги з ремонту	1175,1	17,7
Готелі та ресторани	183,2	2,8
Транспорт і зв'язок	524,8	7,9
Фінансова діяльність	490,9	7,4
Операції з нерухомістю, здавання під найм та послуги юридичним особам	347,9	5,2
Державне управління	--	--
Освіта	3,4	0,0
Охорона здоров'я та соціальна допомога	128,9	1,9
Колективні, громадські та особисті послуги	107,1	1,6

У підприємства колективної форми власності у 2003 році спрямовано іноземних інвестицій на суму 4970,2 млн. дол. (74,7% загального обсягу), у підприємства, що є власністю інших держав, – 1567,9 млн. дол. (23,5%), державної форми власності – 52,1 млн. дол. (0,77%), приватної та комунальної – відповідно 65,2 млн. дол. (1,0%) та 2,2 млн. дол. (0,03%). У підприємства колективної форми власності в I кварталі 2004 року вкладено 5185,7 млн. дол. (74,7% загального обсягу), у підприємства, що є власністю інших держав, – 1669,7 млн. дол. (24,0%), державної форми власності – 25,6 млн. дол. (0,4%), приватної й комунальної – відповідно 56,0 млн. дол. (0,8%) і 9,5 млн. дол. (0,1%). Слід зазначити, що обсяги інвестицій за три місяці не просто суттєво збільшилися, а й перевищили деякі показники попереднього року.

У I кварталі 2004 році іноземні інвестиції надійшли до 9339 підприємств України. У 2003 році цей показник становив 9442 підприємства [5, с. 102–104]. Як бачимо, кількість підприємств, що зацікавили іноземних інвесторів у перші три місяці 2004 року, трохи менша від показника попереднього року. Це свідчить про позитивні тенденції в динаміці інвестицій.

Серед регіонів провідні місця по обсягах капіталовкладень продовжують займати Київ – 2204,8 млн. дол. (3587 підприємств), Дніпропетровська – 584,8 млн. дол. (493), Київська – 492,1 млн. дол. (253), Запорізька – 466,0 млн. дол. (238), Донецька – 441,2 млн. дол. (324), Одеська – 377,0 млн. дол. (540), Львівська – 316,1 млн. дол. (1053), Харківська – 270,5 млн. дол. (342) області й Автономна Республіка Крим – 226,7 млн. дол. (176 підприємств). У зазначені регіони спрямовано 77,5% загального обсягу інвестицій [10, 9]. У 2003 році ситуація майже аналогічна. Серед регіонів провідні місця за обсягами інвестицій займали м. Київ – 2123,4 млн. дол., Дніпропетровська – 598,4 млн. дол., Київська – 473,7 млн. дол., Запорізька – 442,0 млн. дол., Донецька – 434,2 млн. дол., Одеська – 361,7 млн. дол., Львівська – 304,9 млн. дол., Харківська – 267,9 млн. дол. області та Автономна Республіка Крим – 224,2 млн. дол. У зазначені регіони спрямовано 78,5% обсягу інвестицій [1]. Слід зазначити, що обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну сконцентровані лише в декількох регіонах країни, на інші регіони припадає близько 21,5% у 2003 році і близько 22,5% у I кварталі 2004 року. Це зумовлює певну нерівновагу у розвитку регіонів.

Сума кредитів і позичок, отриманих підприємствами України від прямих інвесторів, на 1 квітня 2004 року становить 365,4 млн. дол. (у 2003 році – 385,7 млн. дол.). Найбільші надходження були спрямовані з Кіпру – 87,2 млн. дол. (91,2

млн. дол.), США - 67,2 млн. дол. (64,7 млн. дол.), Польщі - 52,6 млн. дол. (49,2 млн. дол.), Великобританії - 47,9 млн. дол. (58,7 млн. дол.). Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, включаючи позичковий капітал, склав 7311,9 млн. дол. (7043,2 млн. дол.), а портфельних інвестицій нерезидентів, що входять до статутного фонду підприємств, - 281,3 млн. дол. (260,6 млн. дол.) [10,9], [1], [5, с.102-104].

У першому кварталі 2004 року Україною в економіку інших країн світу спрямовано 0,4 млн. дол. прямих інвестицій. Інвестування здійснювалося в основному грошовими вкладеннями - 0,3 млн. дол. (88,2%). Обсяг капіталовкладень із України на 1 квітня 2004 року склав 167,2 млн. дол., у т.ч. до країн СНД - 93,5 млн. дол. (55,9%), в інші країни світу - 73,7 млн. дол. (44,1%).

Основними інвесторами є підприємства, що займаються такими видами економічної діяльності, як операції з нерухомістю, здача у найм й послуги юридичним особам, обсяги інвестицій яких становлять 68,8 млн. дол. (41,1%), транспорт - 55,4 млн. дол. (33,1%), державне керування - 15,2 млн. дол. (9,1%), фінансова діяльність - 8,6 млн. дол. (5,1%), машинобудування - 6,4 млн. дол. (3,8%), хімічна й нафтохімічна промисловість - 4,2 млн. дол. (2,5%), будівництво - 3,4 млн. дол. (2,1%), металургія й обробка металу - 2,5 млн. дол. (1,5%).

Найбільші обсяги інвестицій здійснені підприємствами Харківської - 54,0 млн. дол. (32,3%), Одеської - 36,5 млн. дол. (21,8%), Вінницької - 17,7 млн. дол. (10,6%) областей, а також Києва - 19,9 млн. дол. (11,9%) і Севастополя - 18,9 млн. дол. (11,3%) [10, 9]. У 2003 році ці показники склали: Харківська обл. - 52,194 млн. дол., Одеська обл. - 36,501 млн. дол., Вінницька обл. - 17,122 млн. дол., м. Київ - 19,409 млн. дол., м. Севастополь - 18,944 млн. дол. [1]. Як бачимо лідери не змінилися.

Слід зазначити, що на території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, на законодавчому рівні надано державні гарантії від націоналізації, гарантовано повернення інвестицій, а також прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення інвестицій. Крім того, з метою забезпечення гарантування інвестиційних ризиків іноземних інвесторів в Україні укладено угоди з Багатостороннім агентством по гарантіях інвестицій «Про використання місцевої валюти» та «Про правовий режим гарантованих зарубіжних інвестицій» [5, с.102].

Обсяг іноземних інвестицій в українську економіку зумовлений з одного боку позитивними факторами, що збільшують потік інвестицій, з іншого - факторами, що стримують цей потік. До перших можна віднести такі, що роблять Україну привабливою в очах іноземних інвесторів:

- дешева та висококваліфікована робоча сила;
- вигідне географічне розташування країни;
- місткий ринок високоякісної й відносно недорогої сировини та високоякісних сільськогосподарських ресурсів;
- просторий і фактично конкурентно необмежений для імпортерів ринок товарів, послуг, технологій тощо;
- значні промисловий та аграрний потенціали;
- відсутність усталеної ринкової конкуренції серед національних товаровиробників [7, с. 8-9].

Експерти Європейської Бізнес Асоціації у своїй доповіді «Перешкоди для інвестицій в Україну» також відзначили факт позитивних змін у вітчизняному законодавстві. На їхню думку, ряд прийнятих довгоочікуваних законодавчих актів буде сприяти проведенню ринкових реформ у країні, а також поліпшенню інвестиційного клімату. До найбільш важливих законодавчих актів вони відносять прийняті Цивільний і Земельний кодекси. Серед перерахованих ними законів, що можуть змінити ситуацію в інвестиційній сфері вже сьогодні, - закони «Про іпотеку», «Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців», а також закон «Про податок на землю» та інші.

Для стимулювання розвитку інвестиційного процесу урядом створений новий державний орган - національне Агентство по залученню іноземних інвестицій. Як показує практика окремих країн, створення таких структур є основним інструментом, що стимулює приплив капіталу. Дії Агентства спрямовані на залучення в країну капіталовкладень з-за кордону, формування привабливого інвестиційного іміджу України і її регіонів. Агентство надаватиме консультації економічного й правового характеру, що стосуються умов вкладення іноземного капіталу в економіку країни. Також у його повноваження входить пошук потенційних інвесторів для суб'єктів підприємницької діяльності України [2, с.10-11].

На позитивну динаміку інвестиційного процесу в країні вплинули такі внутрішні чинники як позитивна динаміка основних макроекономічних показників; виконання державного бюджету; стабільність валютного курсу; розвиток транспортної інфраструктури, впровадження нових технологій та збільшення виробництва експортної продукції; здійснення приватизації привабливих об'єктів, а також обсягів житлового будівництва.

Одним з головних зовнішніх факторів, який позитивно впливає на динаміку інвестиційного процесу, є достатньо високий суверенний рейтинг України за коротко- та довгостроковими державними облігаціями, деномінованими у національній та іноземній валюті, визначений відомими міжнародними рейтинговими агентствами на рівні «Стабільний» [5, с. 102-103]. Зокрема агентство Modus Investor Service підвищило кредитний рейтинг зовнішніх зобов'язань України з «B2» до «B1» і верхній рівень банківських депозитів з «B3» до «B2». Також змінився рейтинг України й в іншому авторитетному агентстві - Standard and Poor's [2, с.10-11]. Підвищення фінансових і кредитних рейтингів держави свідчить про те, що ситуація в Україні поліпшилася.

До другої, більш чисельної групи факторів, які стримують приплив інвестицій, належать такі *соціально-політичні* фактори:

- відносна політична нестабільність;
- корумпованість органів влади, в тому числі і відповідальних за прийняття рішень у галузі іноземного інвестування та причетних до їх практичної реалізації;
- надзвичайно високий рівень економічної злочинності та загальної криміналізації суспільства;
- організаційні фактори:
- фактична відсутність спільної із західними країнами системи подання і обґрунтування ділових пропозицій, бізнес-планів, інвестиційних програм, їх практична невідповідність загальноприйнятим світовим стандартам, як за формою, так і за змістом та ін.;
- недостатня відпрацьованість в Україні механізмів обслуговування іноземних інвестицій та їх ув'язки з процесами приватизації, а також системи моніторингу інвестиційного клімату в країні та недостатня розгалуженість інфраструктури за регіонами і низька відносно світового рівня кваліфікація конкретних виконавців;
- економічні - відсутність високоефективного та автономного недержавного сектору економіки;
- неплатоспроможність великої кількості українських підприємств, низький рівень відповідальності щодо дотримання договірних умов тощо;

- невисока купівельна спроможність більшості населення України [7, с. 8–9]. Незважаючи на певні зрушення в напрямку поліпшення законодавчої бази, яка регулює інвестиції (внутрішні та іноземні), вона поки що залишається недосконалою. Це являє собою одну із найважливіших та болючих проблем, що стримує залучення інвестицій в економіку країни і в значній мірі впливає на низьку ефективність господарювання більшості підприємств та компаній. Крім того, надто розпорошена правова база [11, с. 48–49].

Також негативно впливають на залучення іноземних інвестицій наступні чинники:

- для реального процесу інвестування необхідна стабілізація багатьох параметрів (обмеження інфляції, стабілізація цін і валютних курсів, зменшення інвестиційних ризиків, зміцнення інститутів державної влади, створення ефективної ринкової інфраструктури тощо);
- держава повинна стимулювати трансформацію накопичень в інвестиції, спрямування коштів із сфери фінансових спекуляцій на інвестиції у виробничі галузі економіки [7,10-11];
- неефективність амортизаційної політики не дозволяє враховувати потреби і можливості кожного конкретного підприємства та інвестиційну спроможність кожного з них.
- недосконалість податкової системи та високий рівень податків позбавляє державу конкурентних переваг при залученні іноземних інвестицій. Дослідження показують, що діюча податкова система заважає потоку вітчизняних інвестицій як із-за своєї структури, так і методів, якими вона реалізується [11,48-49];
- складність митних процедур, наявність високих ставок мита та акцизних зборів породжує велику кількість непорозумінь іноземних інвесторів з українськими партнерами в процесі їх спільної діяльності;
- недосконалість корпоративного управління приводить до недотримання вимог розкриття інформації, неефективного захисту прав власників при організації компаній, неправильного перерозподілу активів та інших недоліків;
- відсутність прозорості процедури відбору потенційних покупців стратегічно важливих підприємств [5, с. 104–105].

Наступним джерелом проблем, які стримують розвиток економіки, є невпорядкованість інформаційних потоків. Невпорядкованість полягає у тому, що інформація неадресна, несистематизована і несвоєчасна. Для виправлення ситуації необхідно практикувати розповсюдження інформації на запит конкретних споживачів на комерційній основі. У запиті має конкретизуватися характер інформації, дата її отримання споживачем, рівень обробки (статистика з коментарями і прогнозами чи без них), ціна, форма і періодичність отримання [11, с. 48–49].

Для об'єктивної оцінки ролі іноземних інвестицій в українській економіці необхідно враховувати можливих негативні наслідки. Пріоритетну увагу західні фірми приділяють видобутку й експорту сировини з України. Це може привести до швидкого вичерпання національних запасів ресурсів, а також до подальшого посилення позицій добувних галузей, які й без того гіпертрофовані. Слабкість державного регулювання питань залучення іноземного капіталу й відсутність твердого контролю за дотриманням екологічних норм створює умови для переносу на територію України виробництв, що звертають у промислово розвинених країнах через те, що вони забруднюють навколишнє середовище [9, с. 9–10].

До негативних факторів можна також віднести відсутність чіткої державної стратегії залучення інвестицій. Важливою складовою інвестиційної стратегії є нарощування інвестиційного потенціалу за рахунок зовнішніх джерел. Необхідно мати концепцію залучення іноземного капіталу, і в рамках цієї концепції визначити, для вирішення яких економічних і соціальних завдань потрібен іноземний капітал у вигляді інвестицій, яким чином забезпечити ефективність його використання для досягнення тих чи інших цілей. В Україні до цього часу немає ясного розуміння цілей залучення інвестицій, визначення потрібних для української економіки їх обсягів та структури (регіональної, галузевої) [8, с. 28–29].

Отже заохочення іноземних інвесторів має стати органічною складовою інвестиційної політики. Держава повинна передбачити низку узгоджених рішень уряду щодо реформування державної економічної політики, спрямованої на економічне зростання та досягнення необхідного рівня інвестиційної діяльності всіх підприємницьких структур.

Актуальними завданнями державної інвестиційної політики щодо удосконалення інвестиційного процесу є:

- збільшення обсягів капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування та залучення прямих іноземних інвестицій;
- використання бюджету розвитку для структурної перебудови провідних галузей економіки;
- посилення інвестиційної спрямованості приватизації, збільшення розміру коштів, отриманих від приватизації, що спрямовуються на інвестування інноваційного розвитку стратегічно важливих для економіки та безпеки країни підприємств;
- реформування амортизаційної політики та підвищення її ролі в прискореному оновленні основних фондів. Амортизаційна політика держави має передбачати застосування таких методів амортизаційних списань і норм, які дають змогу в короткі терміни відшкодувати раніше здійснені інвестиції [4, с. 84–85]. В умовах різкого зменшення і знецінювання обігових коштів амортизаційні відрахування стали використовуватися не за призначенням, зокрема на поновлення оборотних коштів. З огляду на це доцільно амортизаційну політику диференціювати для підприємств різних типів власності. Для акціонерних і державних підприємств необхідний, з одного боку, жорсткий контроль за формуванням і цільовим використанням амортизаційних нагромаджень, а з іншого - формування системи мотивів і стимулів інвестиційної активності. Для приватних підприємств, основний капітал яких сформований за рахунок коштів їх власників, цілком прийнятна амортизаційна політика розвинутих країн, в рамках якої амортизаційні нагромадження можуть розглядатися як капітал, який його власники можуть використовувати не тільки для оновлення основного капіталу [10, с. 28–29].

Не менш важливим є вжиття наступних заходів:

- здійснення заходів, спрямованих на прискорення структурної трансформації економіки;
- продовження курсу на інтеграцію до європейської та світової економік. Співробітництво України з міжнародними економічними організаціями є важливим елементом здійснення структурної перебудови її економіки, створення привабливого інвестиційного клімату, впровадження кращого світового досвіду у вітчизняну практику господарювання, залучення та використання іноземних капіталів, інтеграції у світові ринки [4, с. 80–81];
- гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами;
- удосконалення державного регулювання іноземного інвестування;
- розвиток інфраструктури внутрішнього ринку, шляхом усунення перешкод та запровадження механізмів стимулювання інвесторів та розбудови транспортної інфраструктури, національної мережі зв'язку і телекомунікації готельного господарства і туризму;
- залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність;
- розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності [5, с. 104–105];

- вжиття дієвих заходів з розширення попиту на продукцію вітчизняного товаровиробництва як запоруки ефективності здійснення інвестиційних проектів;
 - повне або значне звільнення від податків на прибуток, що реінвестується;
 - запровадження митних пільг та пільг щодо сплати ПДВ на конкретний обмежений перелік товарів, які мають суто виробниче призначення або передбачені інвестиційним проектом;
 - сприяння розвитку малих підприємств, у тому числі – на засадах іноземних інвестицій, у галузях, визначених як пріоритетні, для полегшення виходу на ринок, здобуття досвіду, необхідного для масштабнішого інвестування;
 - стимулювання розвитку фондового ринку, кредитних, інвестиційних фондів та інших фінансових інститутів, що повинні забезпечити можливість корпоративного (спільного) фінансування інвестиційних проектів вітчизняними та зарубіжними інвесторами;
 - забезпечення послідовності та прозорості державної стратегії і тактики економічної політики, формування інститутів гласного впливу підприємницьких структур на процес прийняття рішень [7, с.10–11];
 - бюджетні інвестиційні ресурси повинні надходити в ті галузі, які є малопривабливими для приватного інвестора, але необхідні для забезпечення життєспроможності економіки. Великого значення слід надати цільовому кредитуванню інвестиційних проектів на пільгових умовах [12, с.80–81];
 - розширення цільового банківського кредитування галузей і виробництв, визначених як пріоритетні. У сфері кредитної політики важливим завданням є створення сприятливих умов для активізації довготермінового кредитування реального сектору економіки. Це можливо завдяки: здійсненню заходів щодо збільшення обсягів кредитування комерційними банками реальної економіки; пом'якшення відсоткової політики; переорієнтації кредитних ресурсів банківської системи на довготермінове кредитування; пільговому оподаткуванню прибутку комерційних банків від операцій довготермінового кредитування; створенню спеціальних інвестиційних банків із забезпеченням пільгових умов кредитування інвестиційних програм [4, с. 84–85];
- Спеціальні заходи щодо стимулювання припливу іноземних інвестицій мають передбачати:
- зниження рівня оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями за перевищення певного розміру інвестицій, збільшення зайнятості;
 - введення жорсткішого регулювання процесу репатріації капіталу, обмеження тієї його частки, яку дозволено для репатріації;
 - розвиток практики надання гарантій під іноземні кредити та страхування ризиків комерційними банками та їхніми об'єднаннями шляхом створення відповідної інфраструктури;
 - розробку дійових механізмів публічного контролю над наслідками діяльності іноземних інвестицій, вкладених на пільгових умовах, дотримання інвестиційних зобов'язань; варто запровадити персональну відповідальність урядовців за терміни і напрями використання іноземних інвестицій, з яких надано пільги, а також широке інформування про це громадськості;
 - запровадження обов'язкового контролю походження інвестиції, вивчення надійності інвестора, введення обмежень на термін діяльності фірми-інвестора та інші показники її надійності щодо інвестицій, які претендують на пільгові умови;
 - докладання постійних зусиль для покращання міжнародного іміджу країни, широке розповсюдження інформації про її виробничий, технологічний, ресурсний потенціали та інвестиційні перспективи [7, с.11-12].

Необхідно також систематично проводити моніторинг й аналіз основних показників інвестиційної діяльності. Доцільно визначити можливі джерела інвестування і оцінити їх ефективність.

Зазначені концептуальні положення мають сприяти встановленню партнерських стосунків України із зарубіжними інвесторами, переходу цих стосунків у сферу економічного прагматизму та усвідомленої взаємоповаги економічних інтересів, цінностей та пріоритетів.

Висновки. Для стабілізації економіки України і відновлення економічного зростання її регіонів необхідно залучити всі існуючі джерела фінансових ресурсів, як внутрішні так і зовнішні. На даний час внутрішні інвестиційні ресурси обмежені, а обсяги зовнішніх залишаються незначними і не відповідають потребам країни.

Досліджуючи ситуацію, яка склалася в сфері інвестиційної діяльності, можна констатувати, що спостерігається тенденція зростання іноземних інвестицій в економіку України. Зростання в цілому не значне, проте деякі показники суттєво перевищують попередні дані.

Ефективному залученню і використанню інвестиційних ресурсів перешкоджає ряд факторів. Насамперед, це недосконале законодавство, яке регулює інвестиційну сферу діяльності; великий дефіцит власних джерел інвестиційних ресурсів у підприємств, передусім прибутку; корумпованість влади; неефективна амортизаційна політика; відсутність механізму довгострокового кредитування підприємств; нерозвиненість у достатній мірі ринку капіталів; відсутність пріоритетів у здійсненні державної інвестиційної політики.

Інвестиційна державна політика має бути орієнтована на:

- систематичне проведення моніторингу й аналізу основних показників інвестиційної діяльності;
- визначення пріоритетних напрямів інвестування, якісну розробку проектів та експертну оцінку об'єктів інвестування;
- визначення можливих джерел інвестування і оцінку їхньої ефективності, проведення рекламних кампаній;
- побудову механізму залучення інвестицій через проведення гнучкої податкової політики, перетворення амортизаційних відрахувань у інвестиційне джерело, створення конкурентного ринкового середовища, формування та розвиток грошового і фондового ринків, сприяння інвестиційній спрямованості процесу приватизації, створення системи гарантій захисту прав іноземних інвесторів;
- створення системи державного нагляду, застосування державного контролю, створення відповідного інфраструктурного забезпечення.

Таким чином, Україна може розраховувати на значні за обсягом іноземні інвестиції лише у разі створення умов для інвестування, сприятливіших, ніж у країнах-конкурентах. Це мають враховувати органи державної влади у процесі вироблення стратегії залучення й ефективного використання капіталу нерезидента у розвитку національної економіки.

Джерела та література

1. Україна у цифрах у 2003 році: Статистичний щорічник / За ред. О.Г. Осаулєнка. – К.: Держкомстат. – 2004. – 663 с.
2. Бадах Г. Смена климата // Обзор украинского рынка. – 2004. – №7. – С.10–11.

3. Бутко М. Інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки // Економіка України. – 2004. – №4. – С.40–45.
4. Вишивана Б.М. Управління інвестиційною діяльністю в Україні // Фінанси України. – 2004. – №10. – С.82–88.
5. Довганюк Л.В. Інвестиційна діяльність в Україні та напрями її активізації // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №11. – С.102–106.
6. Захарін С.В. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку // Фінанси України. – 2004. – №10. – С.78–81.
7. Ковальчук О.В. Моніторинг інвестиційного середовища в Україні // Проблеми науки. – 2004. – №10. – С.8–12.
8. Круш П.В. Інвестиційна діяльність держави як фактор розширеного інноваційного відтворення // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №7. – С. 26–29.
9. Кухарская Н. Проблемы привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины // Справочник экономиста. – 2004. – Март. – С.6–10.
10. Михайлов В. Внешнеэкономический оборот инвестиционного капитала в Украине в I квартале 2004 года // Обзор украинского рынка. – 2004. – №7. – С. 9.
11. Музиченко А.С. Державне регулювання інвестиційної діяльності // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – №9. – С. 46–53.
12. Пересада А.А., Зубленко В.В. Реалізація інвестиційних проектів в Україні // Фінанси України. – 2004. – №3. – С.106–112.

Черкасова А.В.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ИНОСТРАННОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Вступление. Как показывает практика, благоприятный инвестиционный климат внутри страны является залогом инвестиционной привлекательности ее экономики для вложения средств иностранных инвесторов. Главным условием формирования благоприятного климата инвестирования специалисты называют правовое поле деятельности инвесторов-нерезидентов, основывающееся на эффективном государственном регулировании и контроле процессов вложения иностранных инвестиций.

Постановка задачи. Для анализа правовых основ вложения иностранного капитала как фактора формирования инвестиционной привлекательности национальной экономики, а также для оценки государственного регулирования и контроля иностранного инвестирования в Украине, автором поставлены следующие задачи:

- проанализировать правовые основы иностранного инвестирования в Украине и определить роль правового поля в формировании благоприятного инвестиционного климата внутри страны;
- выявить тенденции развития сотрудничества государства и инвесторов-нерезидентов в национальной экономике;
- оценить эффективность процессов государственного регулирования и контроля иностранного инвестирования в Украине.

Результаты исследования. Специалисты сходятся во мнении, что одним из важнейших факторов формирования инвестиционной привлекательности экономики государства, является благоприятный инвестиционный климат внутри страны и уровень ее деловой активности. Рассматривая указанные две составляющие более детально, становится возможным выделить менее крупных, но более конкретных факторов, совокупное действие которых и определяет степень открытости, привлекательности национальной экономики для вхождения иностранного инвестиционного капитала (рис. 1) [4].

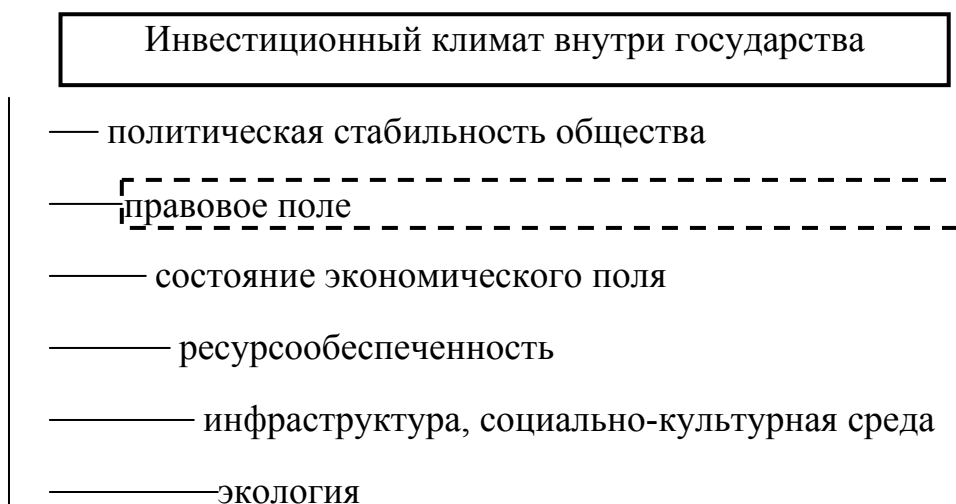

Рис. 1. Составляющие инвестиционного климата внутри государства

Согласно рис. 1, важнейшую роль играет фактор «правовое поле» инвестиционной деятельности, который является основой политической стабильности государства, и, таким образом, его инвестиционной привлекательности. Правовое поле инвестиционной деятельности формируется путем разработки и принятия нормативной базы в сфере инвестирования, логичность и стабильность которой позволяет говорить о наличии эффективного правового поля инвестиционных процессов.

Анализируя процессы иностранного инвестирования в Украину в разрезе распределения прямых иностранных инвестиций (ПИИ) по предприятиям различных форм собственности, можно сказать, что наибольшая доля иностранного капитала (98,7 % общего объема поступлений) направляется на финансирование предприятий коллективной формы собственности, а также совместных предприятий. На государственные и коммунальные предприятия приходится лишь 0,5 %